

FAKTORI KOJI UTIČU NA RAZVOJ LIČNOSTI

www.pravoslovo.net

Uvod

Pitanje mogućnosti, uslova, faktora i puteva razvoja i formiranja ljudi, kao jedan od osnovnih problema pedagoške nauke, oduvijek je bilo i danas je u središtu pažnje i živog interesovanja ne samo užih pedagoških krugova nego i šire javnosti. To je i sasvim razumljivo, jer od toga kako se shvata uloga pojedinih činilaca u razvoju čovjeka zavisi kakav će se značaj i mjesto pridavati ovom ili onom faktoru, pa prema tome i u kome će se pravcu orjentisati i usmjeriti vaspitana odnosno pedagoška aktivnost. Osnovni faktori oko čijeg su se mjesta, uloge i značaja u razvoju i formiranju ljudi razilazili i još uvijek se razilaze u shvatanjima ideolizi antagonističkih klasa ili socijalnih grupa jesu: naslijeđe, društvena sredina i vaspitanje. U toku razvoja društva različito je shvatana uloga ovih faktora i prema tome pridavan im je i različit značaj u formiranju ljudi.

Pojam i definicija ličnosti



Definisati jednu ličnost je veoma težak zadatak. To najbolje pokazuje broj definicija, jer zapravo ni jedna od njih nije potpuna. Kada govorimo o ličnosti, govorimo o određenim karakteristikama pojedinaca koje se ogledaju u različitim oblicima ponašanja.

Po nekim psiholozima smatra se da je svaki čovjek u izvjesnom pogledu: “ kao svi drugi ljudi; kao neki drugi ljudi, kao ni jedan drugi čovjek. ” Ličnost se može definisati kao za pojedinca karakterističan način ponašanja. Međutim, ni ova definicija nije tačna.

Ličnost je veoma slojevita i kada govorimo o njoj moramo dati odgovore na neka osnovna pitanja: koji su najvažniji momenti koje treba proučavati i prikazivati (struktura ličnosti); što pokreće ljude na aktivnost (dinamika ličnosti); od kojih faktora zavise osobine ljudi i u kom stepenu se formiraju kod pojedinog čovjeka (razvitak ličnosti). Izrazom ličnost mi označavamo relativnu dosljednost, jedinstvo i osobenost ponašanja pojedinog čovjeka.

Američki psiholog Gordon Olport prikupio je 50 grupa različitih određenja ličnosti.

TEORIJE RAZVOJA LIČNOSTI

Postoje razne teorije razvoja ličnosti. Najvažnije su slijedeće tri: nativizam, empirizam i dinamična shvatanja.

Nativistička teorija

Pristalice nativističke teorije smatraju da je nasljeđe jedini, ili bar odlučujući faktor od kog zavisi razvoj ličnosti. Oni smatraju da od nasljeđa zavise ne samo sposobnosti, temperament nego i sve druge osobine ličnosti, npr. ambicioznost, marljivost i slično.

Prema nativističkom shvatanju u odgoju je najvažnije ustanoviti kakve su dječje nasljedne osobine. Znači da li je dijete naslijedilo nadprosječne sposobnosti ili ima urođenih nedostataka. Dakle, može se razvijati samo ono što je djetetu nasljeđem dato.

Ovo stanovište bilo je naročito izraženo tokom istorije u plemićkim porodicama, koje su se zalagale isključivo za nasljedna prava.

Empiristička teorija

Krajem XVII i početkom XVIII vijeka nova građanska klasa počinje se zalagati za prava sposobnih i talentovanih. Za njih je bilo važno dokazati da sposobnosti nisu nasljedne, već da su posljedica djelovanja okoline u kojoj svaki pojedinac živi.

Ovo stanovište, po kom je ličnost isključivo rezultat djelovanja sredine, naziva se empirizam. Dakle, razlike između pojedinih ličnosti nastale su jedino kao posljedica razlika u uslovima u kojima su pojedinci živjeli. Da su svi živjeli pod istim uslovima ne bi bilo razlike među njihovim ličnostima.

Dinamična shvatanja

Polemika između nativista i empirista danas se može smatrati prevaziđenom. Mi zapravo ne smijemo prihvatiti ni jednu krajnost ovih shvatanja, već ih trebamo sjediniti u jedinstvenu cjelinu. Najbitnije je prihvatiti činjenicu da ni jedna crta ili osobina nije isključivo nasljedna ili rezultat spoljašnjih uslova sredine. Na primjer za plave oči mi ne možemo sa sigurnošću reći da su naslijeđene, jer je moguće da na boju očiju utiče ishrana u najranijem djetinjstvu, međutim boja se uopšte ne bi pojavila da nije bilo roditelja i normalnog začeća.

Faktori razvoja ličnosti

Kada govorimo o razvoju ličnosti moramo uzeti u obzir jedan odlučujući period života. To je, dakle, period razvoja pojedinca od začeća, oplodene jajne ćelije

spermatozoidom, pa sve do momenta kada ta osoba postiže polnu zrelost. Ovaj period je označen kao jedna generacija.

Iako već od prvog dana života postoje određene razlike među tek novorođenom djecom (u pokretljivost, živosti) mi za novorođenče jedva možemo reći da ima ličnost. Potrebno je da se prije svega formiraju neke određene osobine da bismo mogli govoriti o nekoj određenoj ličnosti. Na razvoj normalne ličnosti presudno utiču naslijeđe, sredina i aktivnost pojedinaca. Veza između naslijeđa, sredine i aktivnosti je neraskidiva. Jer ako neki pojedinac ne posjeduje određenu osnovu za razvitak (npr. mentalno zaostale osobe) sredina i aktivnost nemaju skoro nikakav efekat.

Naslijeđe i biološki faktori

Razvoj i mijenjanje ličnosti ostvaruje se djelovanjem sredine na ono što pojedinac putem naslijeđa donosi na svijet. Zapravo, svaki pojedinac svojim urođenim dispozicijama reaguje na sredinu. Nije dovoljno govoriti samo o ulozi naslijeđa. Potrebno je razmotriti biološke faktore koji utiču na razvitak ličnosti. Glavni biološki faktori su: nervni sistem, endokrini sistem i tjelesna konstitucija.

Nervni sistem

Nervni sistem posebno utiče na razvitak ličnosti, jer prije svega od njegove strukture zavise nasljedne dispozicije. Od strukture nervnog sistema npr. zavise dispozicije za inteligenciju. Postoji autonomni i vegetativni nervni sistem. Funkcionisanje vegetativnog n.s. zajedno sa endokrinim s. posebno utiče na osobine temeperamenta.

Endokrini sistem

Endokrini sistem predstavlja sistem žlijezda sa unutrašnjim lučenjem. Osnovna funkcija endokrinih žlijezda je to što one luče svoje produkte, hormone, direktno u krv, što izaziva promjene u ponašanju organizma. Npr. lučenje adrenalina dovodi do povećanja energije u organizmu.

Najvažnije endokrine žlijezde su: hipofiza (pituitarna žlijezda), tireoidna (štitna), nadbubrežne (adrenalne) i polne žlijezde (gonade). Hipofiza izlučuje hormone koji utiču na rad ostalih žlijezda. Štitna žlijezda (nalazi se u vratnom dijelu) luči tiroksin koji reguliše aktivnost organizma. Adrenalne žlijezde utiču na emocionalno reagovanje organizma. Polne žlijezde utiču na seksualnu aktivnost i reproduktivno ponašanje u cjelini.

Tjelesna konstitucija

Tjelesna konstitucija predstavlja građu tijela, odnosno razvijenost pojedinih dijelova tijela, proporcije, njihova normalna ili nenormalna razvijenost. Kakve će se osobine razviti zavisi u velikoj mjeri od toga kako pojedinac izgleda, što dovodi do reakcije sredine. Naime, okolina različito reaguje na različit izgled pojedinaca.

Prema Lisenkovoju definiciji naslijeđe i nije ništa drugo do svojstvo živog tijela da za svoj život i razvoj traži određene uslove i da na određen način reaguje na te uslove.

Sredina i sredinski faktori u razvoju ličnosti

Između faktora koji čine sredinu, a koji utiču na razvoj ličnosti najvažniji su socijalni faktori. Upravo pod uticajem socijalnih faktora razvija se prvenstveno i mijenja ličnost. Zato se često opravdano naglašava da je ličnost biosocijalna pojava, da je rezultat uticaja socijalnih faktora na biološki datu osnovu, pri čemu su socijalni faktori odlučujući za formiranje ličnosti.

Da socijalni faktori imaju prvenstveni značaj za razvoj ličnosti pokazuju, između ostalog i primjeri o ponašanju djece odrasle u izolaciji od ljudi. Takav je slučaj s djecom odraslom među vukovima u Indiji, zatim slučaj osobe poznate pod imenom Kaspar Hauzer koja je ostavljena sve do svoje 16 godine da živi bez ikakvog kontakta sa ljudima u zatvorenoj ćeliji. Pored ovih momenata dosta se često u literaturi naglašava da važan uticaj na razvoj ličnosti ima i položaj djeteta u porodici u odnosu na ostalu djecu, da li je dijete starije ili mlađe, da li je jedinac ili nije. Navodi se da su starija djeca, ako je u porodici više djece, obično ozbiljnija nego mlađa, da ih više privlači ono što interesuje odrasle, da su zatvorenija, manje druželjubiva, manje vedra. Mlađa djeca su veselija, vedrija i bezbrižnija. Ukazuje se na to da naročito jedinci pokazuju slabije prilagođavanje sredini, manju sigurnost u sebi, slabiju emocionalnu uravnoteženost. Međutim, danas se veoma ozbiljno sumnja u ovakve postavke. Američki psiholog Terman je na osnovu izvršenih ispitivanja pokazao da jedinci ne moraju imati negativnije osobine nego što ih imaju djeca koja nisu jedinci. Kakve će osobine dijete imati ne zavisi od toga da li je dijete jedinac ili nije, već od postupaka prema djetetu i od njegovog vaspitanja.

Najznačajniji socijalni faktori su kultura, klasna pripadnost i ekonomsko stanje.